

Handläggare: Ann Johansson

Till
Till Äldrenämnden
20 mars 2012

Remiss av Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet(SOU 2011:77)

Remiss från Kommunstyrelsen, Dnr: 000154/2012

Förvaltningens förslag till beslut

Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Eva Frunk Lind
Direktör

Sammanfattning

Utredningen Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet, har sett över möjligheten att införa ökad valfrihet för användare av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Idag finns det inte samma lagstöd i hälso- och sjukvårdslagen(HSL) att samråd ska ske när det gäller tillhandahållande av hjälpmedel som för vård i övrigt. Därför föreslås en förändring i HSL som ökar denna möjlighet.

För att landsting och kommuner ska kunna införa valfrihet inom hjälpmedelsområdet behöver inköps- och upphandlingslagstiftningen ses över. Nuvarande regler stödjer bara till en viss del ökad inflytande och möjlighet till valfrihet. Det är inte självklart att kunna använda det regelsystem som finns idag.

Det föreslås därför en ny lag om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen som ska tillämpas när landsting och kommuner beslutar att införa valfrihetssystem för hjälpmedel. I ett valfrihetssystem för hjälpmedel har den enskilde hjälpmedelsanvändaren möjlighet att välja leverantör och/eller produkt och ersättningen för hjälpmedlen är bestämd utifrån olika behovsnivåer. Informationen till den enskilde

är viktig i ett valfrihetssystem. Hjälpmedelsinstitutet föreslås dels att få i uppdrag att ta fram en handbok för fritt val av hjälpmedel och dels att starta försöksverksamheter med en personlig budget för hjälpmedel.

Förvaltningen har tagit del av utredningen och är positiv till att den enskilde får ett ökat inflytande vid förskrivning av hjälpmedel. Utformningen av ett system som stödjer ett valfrihetssystem för hjälpmedel är svår att ta ställning till. Det är dock viktigt att det tillgodoser att en äldre person med funktionshinder som har svårt välja själv, får sina speciella behov tillgodosedda likaväl som den person som kan välja själv.

Bakgrund

Syftet med utredningen har varit att lämna förslag på hur ett system för fritt val av hjälpmedel kan utformas också att tydliggöra vissa frågor för att stödja, underlätta och främja införandet av fritt val av hjälpmedel i kommuner och landsting. I uppdraget har ingått att föreslå olika lösningar för att införa fritt val av hjälpmedel, att beskriva och tydliggöra hur ansvaret ska fördela sig mellan förskrivare, brukare och leverantörer i de olika lösningar som föreslås. Även förslag till modeller för service och underhåll av hjälpmedel har ingått. Utredningen skulle lämna förslag på hur brukare ska kunna få tillgång till den information som behövs för att göra ett fritt och välinformerat val av hjälpmedel. I uppdraget ingår också att föreslå åtgärder för att stimulera och stödja kommuner och landsting att införa fritt val av hjälpmedel och för att inom valfrihetssystemet ge dem som inte kan välja bättre förutsättningar till ett så stort självbestämmande som möjligt.

Ärendet

En av utgångspunkterna i utredningen har varit *FN's konvention* om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige ratificerat. Konventionsstaterna åtar sig att, a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättningar på det sätt och vid den tid de själva vill och till överkomlig kostnad, b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad, c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflytningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

Det finns ingen *definition av hjälpmedel i lagstiftningen*. Däremot kan man använda sig av olika klassifikationer för att hitta en definition. ISO 9999 – klassifikationen av tekniska hjälpmedel – definierar dessa som "varje produkt, instrument, utrustning eller tekniskt system som används av en funktionshindrad person och som är särskilt framställd eller allmänt tillgänglig för att

förebygga, kompensera, övervaka, lindra eller neutralisera” funktionshinder.

LSS- och hjälpmedelsutredningen gav i sitt betänkande *Hjälpmedel* en beskrivning av hjälpmedlens uppgifter som också kan vara en utgångspunkt. Hjälpmedlens uppgifter är att:

- kompensera för nedsatt eller förlorad funktion och
- förmåga att klara det dagliga livet
- förbättra eller vidmakthålla funktion och förmåga
- förebygga framtida förluster av funktion och förmåga

I utredningsuppdraget har ingått att utreda den *enskildes inflytande* vid val av hjälpmedel. Det har konstaterats att samordning av olika insatser inom habilitering och rehabilitering är viktigt för att hjälpmedlen ska möta behoven på bästa sätt. De regler som innebär att vård och behandling så långt som möjligt ska utformas och genomföras i samråd med den enskilde även bör gälla tillhandahållande av hjälpmedel. Det innebär möjlighet att kunna påverka vilket hjälpmedel som ska erbjudas att när det finns flera alternativa hjälpmedel inom sortimentet. Tillgång till information är en förutsättning för att användaren ska kunna påverka sin hjälpmedelssituation.

Utredningen föreslår därför att en lagstadgad skyldighet för landsting eller kommun att ta hänsyn till den enskildes önskemål vid tillhandahållande av hjälpmedel införs i hälso- och sjukvårdslagen. Den enskilde ska få information både om vilka hjälpmedel som finns att tillgå och möjligheterna att påverka vilket hjälpmedel som han eller hon får tillgång till. Hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar för att medverka till att den enskilde får möjlighet att välja ska framgå av patientsäkerhetslagen.

Nuvarande regler

Nuvarande regler stödjer bara till en viss del ökad inflytande och möjlighet till valfrihet. En möjlighet för att ge hjälpmedelsanvändarna större valfrihet det gäller hjälpmedel är genom att använda lagen om valfrihetssystem för habiliterings- och rehabiliteringstjänster. En förutsättning är då att landsting och kommuner ställer krav på leverantörerna av tjänsterna som innebär att de som har behov av hjälpmedel får tillgång till ett sortiment som ger utrymme för valfrihet.

Det går inte att genom direktupphandling skapa ett system med valfrihet för den enskilde.

Det är möjligt att öka valfriheten för den enskilde hjälpmedelsanvändaren inom ramen för ett upphandlat sortimentet och under vissa omständigheter erbjuda den enskilde att lägga till medel för att få ett något dyrare hjälpmedel som han eller hon föredrar.

Hjälpmedelsanvändarens möjlighet till inflytande vid val av hjälpmedel i hälso- och sjukvårdslagen innebär att den enskildes roll vid valet av hjälpmedel förstärks.

Enligt lagen om offentlig upphandling finns visst utrymme för att särskilda önskemål hos den enskilde som utgör ett behov, kan var tillräckliga skäl att frångå rangordningen vid avrop från ramavtal.

Ett projekt med fritt val av hjälpmedel med eget ägande har genomförts. Erfarenheterna från det bör spridas till de landsting och kommuner som vill erbjuda sina hjälpmedelsanvändare den möjligheten till valfrihet. Fritt val av hjälpmedel med eget ägande har sina begränsningar men är en viktig möjlighet att erbjuda dem som kan och vill ta ansvar för sina hjälpmedel.

En personlig budget för hjälpmedel kan ge den enskilde inflytande och kontroll över sin hjälpmedelssituation, det kan innebära att den enskilde får handla mot rekvisition och får ekonomiskt stöd för sitt hjälpmedelsbehov. Det föreslås att hjälpmedelsinstitutet får i uppdrag att ta fram en handbok för Fritt val av hjälpmedel som överlämnas till egenvård och eget ägande. En försöksverksamhet med personlig budget för hjälpmedel ska genomföras i några kommuner och landsting och Hjälpmedelsinstitutet ska få i uppdrag att leda projektet. Det ska införas en möjlighet för kommuner och landsting att utge ekonomiskt stöd för inköp av hjälpmedel till kommuninvånare med funktionsnedsättning i lagen om vissa kommunala befogenheter.

Utredningen föreslår att en ny lag om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen införs när landsting och kommuner beslutar att införa valfrihetssystem för hjälpmedel. I ett valfrihetssystem för hjälpmedel har den enskilde hjälpmedelsanvändaren möjlighet att välja leverantör och/eller produkt och ersättningen för hjälpmedlen är bestämd utifrån olika behovsnivåer. För de personer som inte kan välja ska det finnas "ickevals alternativ".

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom äldreförvaltningen. Kommunstyrelsens pensionärsråd och äldrenämndens råd för funktionshinder har tagit del av ärendet den 13 mars 2012. De fackliga organisationerna har tagit del av ärendet i förvaltningsgruppen den 14 mars 2012.

Förvaltningens synpunkter

I nuläget har Stockholm stad ansvar för att tillhandshålla hjälpmedel i vård- och omsorgsboendena och till viss del i dagverksamheterna. I det ordinära boendet har Stockholms läns landsting ansvaret. Hjälpmedelstillgång i det ordinära boendet som landstinget ansvarar för, har dock en stor betydelse för staden eftersom den äldre funktionshindrade med rätt hjälpmedel kan leva självständigt och behovet av hjälpinsatser från staden kan minska. Rätt anpassade hjälpmedel kan stimulera till

självständighet. Ett valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen kommer att påverka Stockholms stad mer i framtiden än idag, eftersom hemsjukvården i det ordinära boendet på sikt blir ett primärkommunalt ansvar. I det ansvaret kan den basala hjälpmedelsförsörjningen ingå och även habiliterings- och rehabiliteringsansvaret i hemsjukvård.

Hjälpmedelsförskrivning utgör inte någon isolerad insats utan är en integrerad del i hälso- och sjukvårdens processer, där hjälpmedlet ska kompensera för en persons aktivitetsbegränsningar, underlätta behandling eller förebygga komplikationer i en rehabiliteringsprocess. I all vård, inklusive habilitering och rehabilitering, är helhetssynen på personens behov och situation viktig.

Förvaltningen är positiv till att en lagstadgad skyldighet för landsting eller kommun att ta hänsyn till den enskildes önskemål vid tillhandahållande av hjälpmedel införs i hälso- och sjukvårdslagen. Det stärker den enskildes möjligheter att klara det dagliga livet och behålla sina funktioner.

I utredningen föreslås behovsnivåer som den enskilde kan använda för att välja hjälpmedel utifrån. Den enskilde ska också få möjlighet till att lägga till pengar för att få ett annat hjälpmedel än det som erbjuds inom nivån. Vid eventuellt införande av behovsnivåer måste det fortfarande finnas stora möjligheter till individuella bedömningar, så att behovsnivåerna inte begränsar den enskildes tillgång till hjälpmedel. Det är också viktigt att se över ansvarskedjan vid förskrivning och utprovning av hjälpmedel när den enskilde i högre grad väljer och eventuellt äger sitt hjälpmedel själv.

En förutsättning för valfrihet av hjälpmedel är att den enskilde får information om vilka hjälpmedel som finns att tillgå och möjligheten att påverka vilket hjälpmedel som han eller hon får tillgång till. Hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar för informationen ökar och kravet på tillgänglig information från huvudmännen förstärks.

Bilaga

Sammanfattning av Socialdepartementets SOU 2011:77
”Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet”